

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

TÉZISEK

dr. Mezei Péter:

A digitális technológia kihívásai a szerzői művek szabad felhasználására

Témavezető: Dr. Szabó Imre
egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Szeged, 2009

I. Általános gondolatok

A gazdasági és társadalmi szokások, így az értékesítési csatornák és módszerek, a reklámozás, az emberi kommunikáció, az oktatás és tanulás, végső soron az élet szinte minden területe jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Ebben nem elhanyagolható, sőt, szinte központi szerepre tett szert a digitális technológia. Ez ugyanis az analóg technológiát (eszközöket és módszereket) felváltva idő-, tér- és energiatakarékosabb cselekvéseket tett lehetővé.

A digitális technológia a szellemi alkotó tevékenységre is rendkívüli hatást gyakorolt. Egyrészt *a szellemi alkotások* (legalábbis amelyiknél ez szóba jöhet) *korlátlan mértékben, változatlan minőségben manipulálhatóvá (többszörözhetővé és terjeszthetővé) váltak*. A digitális hálózatok (elsősorban az Internet) kiépítése révén egyúttal *a művek terjesztése és az azokhoz való hozzáférés, azok megismerése és a róluk való véleményformálás is átalakult: könnyebbé, gyorsabbá és hatékonyabbá vált – mind térben, mind időben*.

Mindez a globalizáció jelenségével karöltve az emberi érintkezések addigi tradicionális formáit alapjaiban változtatta meg. Napjainkra az emberek (leginkább a fiatalok) többsége nehezen tudja elképzelni az életét a digitális technológia különböző formái nélkül, amelyek a társas érintkezések alapeszközeivé váltak. E téren az Internet játssza a domináns szerepet. A közösségi oldalak, a „chatszobák”, a blogok, az elektronikus újságok, vagy a rádiós vagy televíziós műsorok on-line sugárzása („*streaming*”) kiváló példák erre.

Ez a szerzői jog vonatkozásában is több lényeges következménnyel jár. Egyrészt napjainkra a szerzői alkotó tevékenység általánossá vált. Számítógépes szoftverekkel bárki képes dalt írni, illetve előadni, egy digitális fényképező és egy vágóprogram segítségével gyorsan előállíthatóak kisfilmek, az Internet, valamint tematikus oldalak segítségével pedig ezen alkotások terjesztése is leegyszerűsödött. Végeredményben a hagyományos szerzői jogot egy *új szerzői jogi koncepció* tűnik felváltani, melyben a „*user generated content*” egyre nagyobb szerepre tesz szert.

Napjaink szerzői jogsértéseiről mégsem lehet kizárólag azok elkövetőit hibáztatni. Az elmúlt egy-két évtizedben bebizonyosodott az Internet határtalansága. A mindennapi kultúrára legnagyobb hatást gyakorló irodalom, zene-, film-, illetve fotóművészet tömegessé válása folytán az alkotómunka elveszítette megbecsültségét, a szerzői jog tisztelete részben megszűnt. A fiatal internetes generációk ugyanis – ellentétes domináns példa híján – úgy érzhetik, hogy a könnyen, gyorsan és olcsón hozzáférhető anyagoknak nincs értéke. Másodsorban az emberi alkotómunka, ha nem is kizárólagosan, ám rendszerint nem nélkülözi a múltbéli példákra való támaszkodást. S mivel a széles hozzáférés lehetősége a források mértékét is meghatározta, ezért a szellemi alkotások újbóli – engedély nélküli – felhasználása mindennapossá vált.

Természetesen a modern technológia nem kizárólag a felhasználóknak teremt lehetőséget újabb és újabb tartalmak megismerésére, hanem a jogosultaknak is meglévő műveik védelmezésére. Ennek köszönhető a modern DRM („*digital rights management*”) rendszerek kialakítása. A technológia ráadásul a szerzői jog garanciáinál is hatásosabb eszköze lehet a jogvédelemnek, amit kiválóan igazol az a friss jelenség, hogy a szerzői jogi törvények az alkotások védelmére rendelt műszaki intézkedések kijátszását ugyancsak jogsértéssé nyilvánítják.

Napjainkban a jogosultak és a felhasználók közötti adózás háborúnak lehetünk szemtanúi, melyben mindkét oldal az általa jogosnak vélt előjogok megtartására, esetleg kiszélesítésére törekszik. Vajon minden esetben a jogosultak védelmének kell érvényre jutnia, esetleg elképzelhető, hogy a társadalom tagjai szélesebb körben használhassák fel szabadon a jogvédett alkotásokat? A doktori értekezés e háború több csatáját kívánja bemutatni, szemügyre véve, hogy az egyes digitális technológiák mennyiben eredményezik a fogyasztói, avagy a jogosulti oldal megerősödését.

II. Az összehasonlító szerzői jog

Az Egyesült Államok, valamint Magyarország, Németország és Ausztria szerzői jogának összehasonlítását határozottan indokolja, hogy e jogterület látványosan magán viseli a két jogcsalád eltéréseit. Ez a szerzői jog terén az ún. „*copyright*” és „*droit d’auteur*” koncepciók szembenállásában ütközik ki.

Az Egyesült Államokban a copyright rendszer alapját az Alkotmány 1. cikk (8) bekezdésének 8. pontja, az ún. „*Copyright Clause*” adja. Ez az alkotmányos felhatalmazás egyszerre biztosítja a szerzőknek a műveikhez fűződő jogait és a közösségnek a tudás terjesztéséhez kapcsolódó érdekét. Mindent egybevetve az angolszász „másolási jog” a tudományok és hasznos művészetek kreatív *továbbfejlesztésére* fókuszál. Ezzel szemben a kontinentális „szerzői jog” a kreatív alkotótevékenység eredményeként *létrehozott művek védelmére* koncentrál.

E két ellentétes beállítódás több lényeges következménnyel jár. Így rögtön azzal, hogy az Egyesült Államokban a döntő tényezőt a *kizárólagos vagyoni jogosultságok* adják, míg a morális jogok csak elenyésző mértékben részesülnek védelemben. Ezzel szemben a kontinentális országokban a személyhez fűződő jogosítványok kiterjedt védelmet élveznek. Ugyancsak feltűnő eltérés, hogy a kontinentális jogrendszerek az előadóművészeket, a hangfelvételek és a filmek előállítóit, illetve a rádió- és televízió-szervezeteket ún. *szomszédos jogi védelemben* részesítik, amely a szerzői jogokkal szoros párhuzamot mutató, annál viszont szűkebb lehetőségeket rejt magában. Ezzel szemben az Egyesült Államok szerzői jogi törvénye (*USCA*) valamennyi ilyen természetes és jogi személynek a szerzőkétől tartalmilag részben eltérő, végeredményben azonban mégis „*copyright*” védelmet biztosít.

A következő lényeges eltérés a két jogcsalád alapjellegzetességeiből ered. Az Egyesült Államok jogrendszere nagymértékben a *precedensjogon*, vagyis a konkrét jogesetek, illetve az azokban fellelhető jogi tételek következetes alkalmazásán nyugszik. Ezzel szemben az európai országokban a *törvénypozitivist*a hagyományoknak megfelelően a vezető szerep a jogalkotóé.

Ez a szerzői jogra, illetve a szabad felhasználások eseteire is közvetlen hatást gyakorol. Míg a fair use teszt az 1976-ban már közel másfél évszázados bírói jogfejlesztés elismeréseként vált az *USCA* részévé, addig az európai országokban a bírák mindenkor a törvényi előírások érvényre juttatására törekednek. Új szerzői jogi szabályokat a bírák csak az Egyesült Államokban alkothatnak (persze az *USCA* hatályba lépése óta ott is csak szolid keretek között), a kontinentális országokban viszont új felhasználási módok/technikák megjelenésekor csupán a szubszumpció hívható segítségül.

A fentebb elmondottak hangsúlyozottan csak a *bírói jogfejlesztésre alkalmazandóak*. Szokás a precedensjog alatt általánosságban a „bírói döntések követésének a kényszerét” érteni. Ez azonban így helytelen, mivel még a common law világában is csupán Angliában létezik e követési kényszer. Az Egyesült Államok szövetségi bírái komoly szabadságot élveznek a korábbi döntések alkalmazása, illetve esetleges figyelmen kívül hagyása terén. Sőt, az is határozottan kijelenthető, hogy precedenskövetés a kontinentális országokban is tetten érhető. A német és az osztrák jogrendszerben a bírósági ítéletekben rendszeresen felfedezhető a korábbi döntésekre való hivatkozás. Erre kiváló lehetőséget teremt mindkét országban az ítéletek publikálása. Mindez hazánkban – sajnálatos módon – kevésbé figyelhető meg. Az alábbiakban ritkásan egy-egy BH említésre fog kerülni, ezeken felül viszont csupán az SZJSZT rendkívüli gyakorlati jelentőségű, mégis „csak” elvi jellegű állásfoglalásai nyújthatnak segítséget a magyar szerzői jog megismerésében.

III. A szerzői jogok korlátozása

A szerzői jog kialakulása óta máig az egyik legfontosabb kérdés, hogy meddig terjedjenek a szerzők jogosítványai, és mit tehet a rajta kívül álló közösség a művel. Hosszú történeti fejlődés eredményeként a szerzőt és a kiadókat eredetileg megillető abszolút jogok vonatkozásában több korlát alakult ki. Ilyen az *időbeli korlátozottság*, vagyis hogy a szerzői művek mennyi idő elteltével kerülnek át a köztulajdonba („*public domain*”). A történelmileg kialakult rendkívül változatos megoldások ellenére (mely sokáig az egyik legtipikusabb különbség volt a kontinentális és a common law országok között), mára viszonylag egység tapasztalható: a szerző halálát követő 50-70 év elteltével szűnik meg a jogvédelem. Ugyanígy korlát a szerzői jogvédelem *területi behatároltsága*, amely alapján eleinte az adott ország állampolgárai által, illetve az adott országban megalkotott művekre terjedt ki a védelem. Ezt folyamatosan lazítják a két- vagy többoldalú nemzetközi egyezmények, melyek a művek kölcsönös elismerésére kötelezik a szerződő feleket. Szintén korlátnak tekinthető, hogy a szerzők nem minden esetben érvényesíthetik személyesen jogaikat, hanem gyakran *közös jogkezelő szervezet képviseli érdekeiket*. Végül külön említést érdemelnek a *szabad felhasználás* esetei.

Valamennyi korlátozás és kivétel létezésének oka a *közérdek védelme*, amely egyrészt annak elismerését jelenti, hogy a társadalom jogosult a szellemi alkotásokhoz hozzáférni, másrészt pedig azt is garantálja, hogy az alkotók ne tudják monopolizálni helyzetüket. Az, hogy egyes szabad felhasználási esetkörök elismerést nyertek egy-egy nemzet jogában, esetleg a nemzetközi egyezményekben, leginkább annak köszönhető, hogy a jogalkotók, a bíróságok (és a nemzetközi szervezetek) felismerték: egyes felhasználási cselekményeknek a társadalom tagjai részére történő engedélyezéséhez gyakran nagyobb előnyök fűződnek, mint ha fenntartanák a szerzők kizárólagos jogosítványait.

A szabad felhasználási esetkörök csoportosítása nem egyszerű feladat. Következik ez egyrészt abból, hogy az egyes nemzeti jogszabályok között, még hasonló történelmi fejlődés ellenére is jelentős eltérések tapasztalhatók, másrészt a rendező elvek terén széles választék figyelhető meg. Egyrészt a korlátozások és kivételek között különbség tehető tekintetben, hogy ingyenesen, vagy ellenérték fejében, illetve engedély nélkül, vagy a jogosult, esetleg a közös jogkezelő hozzájárulásával gyakorolhatóak. E megkülönböztetés a szabad felhasználás / törvényi engedély / kényszerengedély megkülönböztetésre utal. Másrészt szokás a felhasználási cselekményeket azok célja szerint elhatárolni egymástól, elkülönítve a magánszemélyeknek, illetve a társadalom egészének biztosított, valamint a kulturális élet erősítését szolgáló jogokat.

IV. Az értekezés céljai

1. Az elmúlt évtizedekben bekövetkező technológiai robbanás a szabályozás lazítása iránti társadalmi érdek megerősödését eredményezte. Kiváló példa erre a fénymásolás, amely gyors, könnyű és olcsó formáját jelentette a „papír alapú tudás” terjesztésének, a könyvekben, folyóiratokban, jegyzetekben található ismeretekhez való hozzáférésnek. A készülékek tömeges elterjedése folytán a jogalkotó indokoltan tette mérlegre a jogosultak és a társadalom érdekeit, s döntött egy arany középút, a jogdíjak bevezetése mellett. Ebben az egyensúlyi helyzetben lehetővé vált a magáncélú másolatok készítése a jogosultaknak fizetendő ellenszolgáltatás fejében. Érdekes, hogy az európai kontinenssel ellentétben az Egyesült Államok nem látta indokoltnak se akkor, se napjainkban a kötelező központi jogdíjrendszer kiépítését.

A digitális technológia megszületése és elterjedése az előző képletet sajátosan befolyásolta. Míg az analóg technológiában, legyen szó fénymásolásról, rádiósugárzás rögzítéséről, vagy videokazetták többszörözéséről, a másolat nem érte el az eredeti műpéldány minőségi színvonalát, sőt további példányok készítése esetén (illetve egy bizonyos idő elteltével) látványos minőségromlás volt megfigyelhető. A digitális technológiának köszönhetően ez többé nem fordulhat elő, mivel ma már bármilyen mennyiségben, az eredetivel megegyező minőségben készíthetők másolatok, akár közvetlenül (például CD-k átírásával), akár az adatok Internetes továbbítását követően (például *P2P* keretei között).

Az értekezés ezért alapvetően arra tesz kísérletet, hogy a rengeteg technológiai újítás közül kiemeljen néhány olyat, amely a szabad felhasználás témakörével közvetlenül kapcsolatba hozható, még ha nem is minden esetben illeszthető be annak keretei közé. Ennek, s végső soron az egész értekezésnek az a célja, hogy rávilágítson a szerző azon véleményére, hogy *az érintett technológiák semmi esetre sem tekintendők automatikusan rossznak*, „ördögtől valónak”, csak azért, mert a szerzői jogosultak fennálló jogosultságait érintik, esetleg azok kedve ellenére. Valamennyi új felhasználási forma eseti elbírálást igényel.

2. A szerzői jog szoros összefonódást mutat több más jogterülettel is. Így az elektronikus kereskedelmi joggal, a nemzetközi magánjoggal, a versenyjoggal, a polgári jog alapjaival, a büntetőjoggal, az alkotmányjoggal, és végső soron adójogi vonatkozásai sem hagyhatók figyelmen kívül. Ezek közül több esetben a szerzői jogon kívüli szabályok érvényesítése az *Szjt.* és a többi nemzeti törvény előírásainak a kimerítését, megsértését feltételezi. Ilyenkor a szerzői jog szolgál minden más vizsgálat alapjául (ilyen például a *büntetőjoggal* fennálló kapcsolat). Más esetekben a szerzői jog csupán elősegítője bizonyos jogterületek érvényesülésének. Így az alkotmányos alapjogok közül – egyik oldalról nézve – a tulajdonhoz fűződő jog, illetve – a másik oldalról nézve – a szólásszabadság joga csupán új „csataterhez” jutott a szellemi alkotások védelmének szabályozása révén. Ez annyit tesz, hogy a szerzői jog előírásai az alkotmányos normáknak mindenkor alá vannak vetve, vagyis kapcsolatuk alá- és fölérendeltségen alapul. Ugyanez állapítható meg a polgári jog alapelveivel. Végül mellérendeltségi viszony tapasztalható például a *versenyjoggal*, vagy az *adójjal* kapcsolatban. Ez utóbbiak kiemelkedő jelentőséggel bírnak egyes speciális jogviszonyok tekintetében. Mindezek ellenére, és elsősorban a szerző fenti jogterületeken meglévő csekély ismeretei folytán, a doktori értekezés csupán a szerzői anyagi jogra kíván fókuszálni.

V. Az értekezés felépítése, főbb megállapítások

A konkrét témakörök kiválasztását részben a szerző ezekre irányuló technológiai ismeretei indokolják, másrészt az a tény, hogy IV. és az V. Rész segítségével kiválóan érzékeltetni lehet az összehasonlító jogtan nagyjai, a Zweigert-Kötz szerzőpáros által lefektetett alaptételt, mely szerint a jogrendszerek végső céljukban alapvetően azonosak, azonban az ennek megvalósítása során használt jogi technikák és megoldások országonként váltakozhatnak.

1. Fogalmi bevezetés (II-III. Rész)

A II. és a III. Rész a kontinentális szabad felhasználás, illetve az Egyesült Államokból ismert fair use teszt definícióját, fogalmi elemeit, alapjellegzetességeit, kiforrott bírósági gyakorlatát, az esetleges vitatott kérdéseket, valamint az eljárásjogi szerepüket (ki, mikor, hogyan hivatkozzon rájuk) mutatja be. E fogalmi alapvetés célja, hogy a későbbi részek könnyen értelmezhetőek, követhetőek legyenek.

A két nagy vizsgált jogcsalád szerzői joga közötti, fentebb említett sajátosságok ugyanis határozottan rányomják bélyegüket a szabad felhasználás lehetőségeire is. Bár a kontinentális esetkörök és a fair use teszt egyaránt kimentő körülményként alkalmazandó az engedély vagy jogdíjfizetés nélküli felhasználások esetén, azonban a konkrét esetben alkalmazható faktorok/feltételek gyakran komoly eltérést mutatnak. Ezek ismerete hiányában azonban nem lehet kellőképp világos, hogy a digitális sampling mikor és miért lehet megengedett, a fájlcsere, mely okokból üldözik mindkét jogcsaládban, illetve – s leglátványosabban – egyes internetes technológiákat miért támadják az egyik helyen, ha a másikon nem.

2. A digitális sampling (IV. Rész)

2.1. A vizsgálat oka

A digitális sampling egy olyan technológiai eljárást takar, amelyben valaki szerzői jogilag védett, avagy nem védett hanganyagokat digitális formában lemásol, majd azokat módosítva és más elemekkel kombinálva új zenét hoz létre. E témakör alapos vizsgálatát az teszi indokolttá, hogy a szintetizátorok, illetve a számítógépes programok segítségével történő „kölcsonzés” által gerjesztett viták nehezen illeszthetők be korunk szerzői jogi rendszereibe.

Ez teljesen érthető, hiszen a samplingelés egy olyan többszörözést valósít meg, amely esetenként az átdolgozás fogalmi elemeit is magán viseli, sőt bizonyos körülmények között felvetheti a mű integritásához fűződő jogosultság megsértését is. Amennyiben a másodlagos mű a privát műélvezet határait átlépve a nagyközönséghez eljut, akkor a nyilvános előadás törvényi tényállása ugyancsak megvalósul. Ennek logikus velejárója lehet a haszonszerzésre törekvés, ami a szerző vagyoni érdekeit sértheti. A másik oldalról nézve komoly költségcsökkentő hatással bír a felhasználó oldalán a samplingelés, hiszen ily módon megspórolhatók a kiválasztott hanganyag stúdióban történő rögzítésének tetemes kiadásai. Ez pedig a szerzői jogosult mellett az előadóművészek, és a hangfelvétel előállítójának a jogosultságait is sértheti.

A IV. Rész ezért a digitális sampling technológiájának vázlatos ismertetését követően bemutatja a vizsgált országok nemzeti szabályozását és esetjogát. Ez a felépítés valamennyi további részre is irányadó lesz.

2.2. Megállapítások

a) A digitális samplingelés két jogcsaládban tapasztalható eltérő elbírálása egyértelműen a szerzői jogi szabályrendszerek alapkülönbségeire vezethető vissza. A „*copyright*” és a „*droit d’auteur*” koncepciók ugyanis már célkitűzéseikben is mást fogalmazznak meg: előbbi a kreatív fejlesztést, utóbbi a létrehozott alkotások határozott tiszteletben tartását. E kiinduló pontok mentén rendkívül eltérő végeredményre juthatunk a samplingelés kapcsán.

b) Általánosságban kijelenthető, hogy szerzői jogvédelemmel mind a vizsgált kontinentális országokban, mind az Egyesült Államokban csak természetes személyek *egyéni/eredeti alkotásai* rendelkeznek. Abban is hasonlóság fedezhető fel a két irányzat között, hogy a zenemű egésze mellett annak egyes részei is beilleszthetők a jogvédelem keretei közé, feltéve, hogy ezek tekintetében is megállapítható az egyéni, eredeti jelleg. Az Egyesült Államok szerzői jogában ezt a „*golden nuggets*” szóval jelölik, Németországban pedig a „*kleine Münze*” kifejezés használatos.

E kettő egy ponton lényeges eltérést mutat egymáshoz képest. Amikor egy részlet jogsértő felhasználásának vádja merül fel, akkor ennek elbírálásakor a kontinentális országokban kizárólag a vitatott részlet eredetisége játszik szerepet, az Egyesült Államokban ezzel ellentétben azt is szemügyre veszik az eljáró bírák, hogy a vita tárgyát képező zenei elem mennyiségi vagy minőségi értelemben lényeges részét képezte-e a forrásműnek. Ez az Egyesült Államokban a „*de minimis*” tételnek és a „*lényeges hasonlóság tesztjének*” az alkalmazását eredményezte. Eszerint az USA-ban csak a triviális mértéket meghaladó részesek átvétele peresíthető. Ezzel szemben például hazánkban már akkor jogellenes többszörözésről van szó, ha bármilyen csekélyebb, ám szerzői jogvédelemre jogosult részlet lemásolásra kerül.

c) A szerzőket, az előadóművészeket és a hangfelvételek előállítóit megillető jogosultságok összehasonlításánál szembevetendő eltérés, hogy az Egyesült Államok az előadóművészeknek kizárólag a hangfelvétel előállítása keretében biztosít szomszédos jogi védelmet. Ettől eltekintve azonban a törvények által garantált vagyoni jogosítványok (elsősorban a többszörözési és az átdolgozási jog) alapjaiban megegyeznek valamennyi országban.

d) Ennél sokkal életbevágóbb az, hogy a kontinentális típusú „*droit d’auteur*” rendszerek kiterjedt személyhez fűződő (morális) jogi védelme folytán a jogosultak a mű integritásához, illetve a név feltüntetéséhez fűződő jogok sérelmével járó samplinglelési felhasználásokkal szemben is eredményesen léphetnek fel, addig az Egyesült Államok utilitarista „*copyright*” rendszere a zeneművészeti alkotások vonatkozásában nem léteznek morális jogok.

e) Végül a kontinentális és az amerikai jogrendszerek között alapvető különbség fedezhető fel a védett művek *szabad felhasználásának* lehetőségei között is. A vizsgált három európai ország egyaránt taxatív törvényi felsorolás keretei között határozza meg az elfogadott szabad felhasználási eseteket. Ezek közül samplinglelés kapcsán felmerülhet az idézés, a magáncélú többszörözés, valamint a német jogterületeken a „szabad használat/átdolgozás” jogintézménye. Az utóbbi kettő alkalmazási köre viszonylag szűkre szabott. S bár idézés esetén sem túlzottan tág a samplinglelő mozgástere, egy, a hagyományosnál valamivel szabadabb (de semmiképp nem kiterjesztő) értelmezés alapján viszonylag elfogadhatónak tűnik a samplinglelés.

Ezzel ellentétben az Egyesült Államokban a fair use teszt alapján a samplingelő, ha cselekménye nem ütközik a bírói esetjog által kifejlesztett, és a törvényben is deklarált faktorokkal, akkor kimentésben részesülhet. Ennek megfelelően nem pusztán a kritikai vagy magyarázati (idézési) célú felhasználások tekinthetők megengedettnek, hanem kifejezetten az olyanok is, amelyek egy bizonyos fokú transzformáció segítségével új, eredeti zeneművészeti alkotást hoznak létre, megvalósítva ezzel az Alkotmány készítőinek eredeti célját: a hasznos művészetek fejlesztését.

3. A fájlcserelés szerzői jogi megítélése (V. Rész)

3.1. A vizsgálat oka

Az immáron több mint egy évtizedes múltra visszatekintő, s közkeletűen csak *fájlcserelésnek* nevezett jelenség a digitális szerzői jog legnagyobb kihívásának tekinthető, amely határokat átívelve minden szerzői jogosultat érinthet, s valószínűleg nem tévedés kijelenteni, hogy az internetes társadalom tagjainak jelentős hányada részt vesz benne.

Hogy a helyzet mennyire nem egyszerű, mutatja maga az alap jogi probléma. A szerzői jog valamennyi országban kizárólagos vagyoni jogosultságokat (témánk szempontjából ezek közül kiemelkedik a többszörözéshez, a terjesztéshez, a nyilvánossághoz közvetítéshez, valamint a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételhez fűződő jog) biztosít a jogosultaknak. A szabad felhasználás viszont ennél lényegesen szűkebb kört, alapvetően csak a (magáncélú) többszörözést öleli fel.

A probléma ezen részét úgy is meg lehetne fogalmazni, hogy bár köteles túrni a szerző, hogy a társadalom tagjai az alkotásairól – fizetség nélkül – másolatot készítsenek, azt már nem indokolja semmi, hogy ezen felül a másolatok terjesztését/hozzáférhetővé tételét is ölbe tett kézzel figyelje. E nézőpont ellensúlyát jelenti azonban, hogy a modern demokratikus rendszerek alkotmányos szinten rendelkeznek az információhoz jutás, illetve a szólásszabadság intézményéről, amelyek adott esetben szerzői jogi műveket is érintő cselekményekben nyilvánulhatnak meg. Végző soron tehát a kérdés az, hogy a szerzőknek biztosított egyedi jogok, illetve a társadalom tagjainak garantált alapvető szabadságjogok ütközése esetén mi a teendő.

3.2. Megállapítások

a) A fájlcserelés jogi megítélését erősen befolyásolja az a körülmény, hogy az Egyesült Államokban még napjainkban is a második generációs szoftverek állnak a használati mutatók élén, míg az európai kontinensen a harmadik generáció meggyőző előnyre tett szert. Mindebből az következik, hogy az egyes szolgáltatásokkal szembeni fellépés a technológiai eltérésekből eredően más jogi eszközöket igényel.

b) A jogi különbségek közül kiemelkedik három körülmény. Egyrészt az Egyesült Államokban a szolgáltatókkal szembeni fellépés legfontosabb eszköze a *másodlagos vagy közvetett jogsértés* elmélete. A „*contributory*” és a „*vicarious liability*” tesztek lehetővé teszik a P2P programok fejlesztőinek a felelősségre vonását a tényleges szerzői jogsértések elősegítéséért. Ezzel szemben a kontinentális országok nem ismerik e másodlagos felelősségi formulát, amit a holland *KaZaA* ügy is igazolt, sőt szükség sincs igazán erre. Egyrészt a nyilvánossághoz közvetítés kizárólagos jogát sérti minden olyan program, illetve szerver üzemeltetése, amely a jogvédett tartalmak azonosításában, valamint az azokhoz való hozzáférés megteremtésében közvetlenül részt vállal. Másrészt az *Elker*-irányelv, illetve a *Végrehajtási* irányelv – természetesen a nemzeti jogba való átültetés tartalmától függően eltérő mértékben – sajátos közvetett felelősségi (inkább „*responsibility*”, semmint „*liability*”) formulái megfelelő eszköznek tűnnek a jogsértések megelőzésére, illetve utólag az esetleges tárgyaláson a tények bizonyítására.

Másrészt a magánszemélyek felelőssége terén feltűnő eltérést jelent, hogy míg a kontinentális országok a jogosultak kizárólagos jogaként ismerik el a védett tartalmak *nyilvánosság számára hozzáférhető tételét*, addig ez az Egyesült Államokban nem ismert. Ott, ha valaki csak hozzáférhetővé tesz egy fájlt, nem beszélhetünk jogsértésről, amint azonban azt valaki letölti, a terjesztés kizárólagos joga csorbul. A magánszemélyek a fair use teszt alapján, ha nagyon ritkán is, de kimenthetik magukat az Egyesült Államokban, a szabad felhasználás alkalmazhatósága viszont gyakorlatilag kizárt a kontinentális országokban.

Végül ugyancsak lényeges eltérés figyelhető meg a *haszonszerzés* kérdésköre tekintetében. Míg a kontinensen az irányadó felfogás szerint jövedelemszerzésről csak akkor lehet szó, ha az tényleges extra bevételekkel (profittal) jár, az Egyesült Államok bíróságai már a felhasználók számának növekedéséből (közvetve) megállapíthatónak tartják a haszonszerzést, egyúttal a fair use teszt első faktorát a felperes javára billentve.

c) A fenti eltérések ellenére mindkét jogcsaládban jogellenesnek tekinthető a fájlcsere. Ez a tartalomszolgáltatókkal, illetve a magánszemélyekkel szembeni perekből, illetve bíróságon kívüli megegyezésekből világosan látható. Az egyszerű felhasználók „szerencséjére” nem is oly rég óta viszont váltás figyelhető meg a jogosulti oldalon. Úgy tűnik, hogy az idő- és pénzigényes pereskedést az internetszolgáltatókon keresztül történő közvetett fellépés fogja felváltani, habár ennek tartós fennmaradása egyelőre kérdéses. Ez akár a magánszemélyek internethez jutásának megakadályozását is eredményezi, amely rendkívül szigorú következményként értékelhető a modern digitális világban.

d) Úgy tűnik, hogy a jogosultak és a fájlcsere közötti csata itt még nem ér véget. A fájlcsere technológiája ugyanis nem valószínű, hogy „leragadna” a fent említett három generációnál. Ezt tűnik alátámasztani, hogy a fájlcsere evolúciójának teljesen új válfaját adja az ún. „*Streaming over P2P*” (vagy *P2PTV*) szolgáltatás. Ennek keretei között ugyanis zenei vagy filmes fájlok helyett *televíziós csatornák élő műsorához* lehet *P2P* technológia segítségével hozzáférni. Ez annyit tesz, hogy a műsort valaki a sugárzással egy időben a szoftver többi használója számára továbbközvetíti, és a „letöltők” ezt követően maguk is forrásul szolgálnak a többi nézők számára. Ez az új módszer már a televízió-szervezetek szomszédos jogi jogosultságait is közvetlenül érintheti.

Legalább ilyen érdekes hír, hogy Svédországban a fájlcsere érdekképviselete céljából a *Pirate Bay* Kalózpártot hozott létre. Ráadásul e szervezet ifjúsági tagozata a svéd pártfinanszírozási szabályok alapján automatikusan állami támogatásban részesült. Sőt, ennél is tovább menve a 2009. júniusi európai parlamenti választásokon ez utóbbi tagozat két jelöltet is indítani szándékozik.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

1. A szerzői jog története az első törvényig; *Jogelméleti Szemle*, 2004/3. szám (<http://jesz.ajk.elte.hu/mezei19.html>)
2. A fair use doktrína az amerikai szerzői jogban, *Acta Juridica et Politica*, Tomus LXVII., Fasc. 13., Szeged, 2005
3. Szabad felhasználás az osztrák jogrendszerben, *Acta Juridica et Politica*, Tomus LXVIII., Fasc. 15., Szeged, 2006
4. A magáncélú szabad felhasználás a német szerzői jogban, *Acta Juridica et Politica*, Tomus LXX., Fasc. 10., Szeged, 2007
5. Szabad felhasználás és kultúra – Észrevételek a Gowers-jelentéssel kapcsolatban, *Debreceni Jogi Műhely*, 2008/1. szám, http://www.law.klte.hu/jogimuhely/02_hun_index.htm
6. Copyright, Fair Use and Culture, 39 *The University of Toledo Law Review*, 2008: p. 653-668.
7. Digitális sampling az amerikai szerzői jogban – Sírba szálltok, „groove robbers”?, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 3. (113.) Évfolyam, 2008/3. szám, p. 5-24.
8. Mitől fair a fair? – Szerzői művek felhasználása a fair use teszt fényében, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 3. (113.) Évfolyam, 2008/6. szám, p. 26-68.
9. A sárkány levágott feje helyére mindig kettő új nő? – A fájlcsereléssel szembeni küzdelem a P2P szolgáltatók, a felhasználók és az Internetszolgáltatók felelősségének fényében, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 4. (114.) Évfolyam, 2009/3. szám, p. 5-74.

SUMMARY

1. The economical and social habits, including the methods of marketing, the sales promotion, the human communication, the education and the studying, and almost every section of the life went through a significant change in the past decades. The digital technology, which made available new time, space, and energy saving activities through replacing analogue technologies, earned an essential, leading role in this transition.

The digital technology had an extraordinary influence on intellectual property law as well. On the one hand, *the compositions can be manipulated unrestrictedly and in unchanged quality*. Through the development of digital network *the distribution of and access to the works and the expression of the opinions thereof has changed* as well: it became easier, faster and more effective – both in time and place.

These entire, arm in arm with the globalization, have changed fundamentally the previous traditional forms of human relations. Most of the people (mainly the younger generation) can hardly imagine their life without digital technologies (where the Internet has a leading role).

2. The effects of the above mentioned facts are also serious upon the copyright law. Nowadays creating copyrighted works became a daily routine. With the help of computer software anybody can create music, which can be distributed via the Internet easily. The traditional concept of copyright law seems to be changed by a new one, where the „*user generated content*” earns an always bigger role.

Those people, who commit everyday copyright infringements, shall not be blamed solely, however. Because of the boundlessness of the Internet, and the mass creation of literary, musical, audiovisual, and photographic works, which has the greatest effect upon everyday culture, *the creative activity lost its appreciation*. The young Internet user generations – in the lack of a dominant opposite example – may feel so that the easily, fast and cheap available materials don't have any value. On the other hand, because of the broad access to the sources the making of new works through the use of previous works without any consent of the rightholder became a common activity.

Nowadays we are witnesses of a desperate war between the right holders and the users, where both interest sides aim to maintain or even broaden the privileges they find reasonable. It is a real question, whether the right holders' protection should always prevail, or should the members of the society use freely the copyrighted works in a wider scope? The PhD thesis wishes to introduce some battles of this war, examining how the digital technologies result in the strengthening of the users' or the right holders' interests.

3. The comparison of the legal system of the United States of America, and of Hungary, Germany and Austria is firmly justified by the fact that this area of law bears marks of the major differences of the two legal families. This stands out on the field of IP law in the difference of the “*copyright*” and the “*droit d’auteur*” regimes. In the United States the basis of the copyright system can be found in the U.S. Constitution’s “*Copyright Clause*”. This grants the rights of the authors on their works, and the interest of the society for the distribution of information at the same time. To sum up, the Anglo-Saxon “*copyright*” focuses on the *creative improvement of arts and useful sciences*, whilst the continental “*authors’ rights*” regime concentrates on the *protection of the works made as a result of a creative intellectual activity*.

These two contradictory positions have many important consequences. For example the *exclusive economical rights* have the greatest importance in the United States, whilst the moral rights receive only an insignificant protection. On the contrary, moral rights have a broader protection in the Continental countries. It is also a striking difference that the *neighboring rights* are unknown in the United States. The performers, producers of motion pictures and of phonograms, and radio and television organizations have also “*copyright*” protection. Finally the United States’ legal system is based on the *precedent law*, that is, the consequent usage of the decisions and the legal thesis therein. Contrary to this, in the European countries, according to the *positivist traditions*, the legislature has the leading role.

All these have a direct influence on the types of the free uses as well. Whilst the fair use doctrine became part of the Copyright Act of the United States (*USCA*) as a result of the acknowledgement of the judicial law development, in the European countries the judges are always bound to assert the statutory provisions. According to this in the Continental countries, when a new use/technology emerges the judges may only can answer the question by means of the subsumption.

4. The technological explosion of the past decades resulted in the strengthening of the social interest for loosening the statutory regulations. Photocopying is a great example for this, which is a fast, easy and cheap form of the dissemination of and access to “knowledge on paper”. Since the mass spread of the photocopy machines the legislator balanced the interests of the right-holders and the users upon good ground, and decided to introduce a golden mean, the reprography royalty. In this balanced situation the creation of private copies became possible in turn of the right-holders’ compensation. It is interesting that the United States’ legislator never found it justified to introduce an obligatory central royalty system.

The born and spread of digital technology affected the previous situation specifically. Whilst in case of reproduction with analogue technologies the quality of the copied work never reached the level of the original one’s quality, moreover creating some extra copies (or simply the elapse of years) could result in a major deterioration of quality; in case of digital technologies this can never happen anymore. Nowadays any quantity of copies can be made in the same quality as the original one, even directly (from a CD) or after the distribution of data through the Internet (for example with the help of P2P).

5. The thesis tries to emphasize some of the numerous technological innovations that can be connected directly with the topic of free use, even if the innovations can not fit into the frames of it. The aim of this and finally of the whole thesis is to throw light on my opinion that the technologies dealt with in the thesis shall not be deemed automatically wrong, only because they affect the right-holders’ rights, even if against their liking. All uses require separate inquiry.

6. Part II and Part III introduces the definition, elements, basic features, court practice, the possible controversial questions, and the procedural role of the continental free use exceptions, and the fair use doctrine of the US copyright law. With the help of these theoretical background all the subsequent Parts will be easily understandable and traceable. The major differences of the two legal families have a considerable effect on these topics as well. Although both the free use exceptions and the fair use doctrine shall be used as an excuse (affirmative defense) in case of uses without prior permission and paying royalties, but the exact applicable factors/conditions show significant divergences.

7. Part IV examines the question of digital sampling. This means a technological process, where somebody copies segments of copyrighted or non-copyrighted musical works in digital form, than creates a new musical composition through modifying and combining these segments with other ones. The thorough analysis of this process is justified by the fact that the debates generated by the “borrowing” with synthesizers and computer software can hardly fit into the copyright regimes of our times. The sampling seems to infringe the right holders’ exclusive rights to copying, transforming, and distributing their works. In the lights of the national and international provisions, and of the court practice it shall be established that the digital sampling can be a lawful activity, though only in a tight scope. In the continental regimes citation, private copying exception, and in the German language countries the “Freie Benutzung” (some kind of “free transformation”) can be invoked to help the users, whilst in the United States the user can excuse his activity under the fair use doctrine.

8. The phenomenon commonly called as “file-sharing” is maybe the greatest challenge of the digital copyright law, which can affect all the right holders through crossing all the borders, whilst possibly it isn’t either a mistake to declare that most of the Internet society participates in it. The seriousness of the situation is showed by the basic legal problem. The copyright law guarantees in every country exclusive economical rights to the right holders. The modern democratic regimes guarantee on the other hand on constitutional level the rights of obtaining information and free speech, which can be manifested in activities that affect copyrighted works. The final question is therefore what shall be done in the collision of the exclusive right of authors and of the basic constitutional freedoms of the society.

It is a striking element of the battle against the operators of file-sharing systems that whilst the strongest weapon against them is the concept of secondary or indirect infringement in the United States, in the continental countries this concept is unknown. The right of making available to the public, and the special “indirect responsibility” declared by the E-Commerce and Enforcement Directives seems to be adequate means of the fight against the operators in the European Union.

It is also a visible difference regarding the liability of the private users that whilst the continental countries declare the right of making the copyrighted content available to the public as an exclusive right of the right holders, in the United States nothing similar exist. There, if somebody only makes any file available commits no infringement, however, as soon as anybody downloads that file, the right of distribution injures. The private users – in a tight scope – may excuse themselves in the United States under the fair use doctrine, whilst the free use exceptions are almost inapplicable in the continental regimes.